

3.2. A SZAKISKOLAI TANONCKÉPZÉS RÖVID TÁVÚ MUNKAERŐPIACI HATÁSAI

HORN DÁNIEL

A tanoncképzés fő célja a szakmai ismeretek elsajátítása, emellett azonban a pályakezdők munkába állását is elősegítheti. A főként nyugat-európai duális szerkezetű oktatási rendszereket vizsgáló tanulmányok többsége szerint a tanoncképzés megkönnyíti a fiatalok és különösképpen a rosszabb családi háttérű, felsőfokú oktatásba nem jelentkező fiatalok belépését a munkaerőpiacra (Breen, 2005, Müller–Shavit, 1998, Wolter–Ryan, 2011). E tanulmányok leginkább azt hangsúlyozzák, hogy azokban az országokban, ahol duális szerkezetű, azaz az iskolai elméleti oktatást vállalati gyakorlati oktatással ötvöző képzési rendszer működik, a szakképzésben részt vevő tanulók kezdeti munkanélkülisége alacsonyabb, illetve a fiatal munkavállalók magasabb minőségű munkákat végeznek, mint a nem duális szerkezetű szakképzést fenntartó országokban. Ezt annak tulajdonítják, hogy a tanoncok lényegében előbb lépnek be a munkapiacra, illetve, hogy valódi munkahelyi körülmények között jobban lehet a tanulmányi szempontból kevésbé sikeres fiatalokat a munkaerőpiac számára fontos képességekre tanítani. Közpolitikai szempontból fontos lenne megismerni, hogy a korai belépés vagy a tanulók képességének a növekedése vezet-e a megfigyelt kezdeti különbségekhez.

Ez az alfejezet Horn (2014) eredményeit foglalja össze, amely a Tárki–Education Életpálya-vizsgálat 2006–2012 közötti – még a szakképzési rendszer 2011-ben kezdődő, jelentős átalakítása előtti – adatai alapján becsülte meg a hazai tanoncképzés eredményességét.¹ A szakiskolai tanulóknak az alapozó képzést követő években kötelezően részt kellett venniük szakmai gyakorlati képzésben, amelyet az iskolában, iskolán kívül tanműhelyen vagy az iskolán kívül egy vállalatnál (egyéni vagy iskolai szervezésben) tölthettek el. E tanulmány elsődlegesen arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon azok a szakiskolás tanulók, akik a szakmai gyakorlati képzésüket magánvállalatoknál töltötték, rövid távon jobb munkaerőpiaci esélyekkel rendelkeznek-e, mint a hasonló jellemzőjű nem tanonc társaik, akik nem vállalatnál, hanem az iskolában végezték szakmai gyakorlatukat.

Adatok és módszertan

Az elemzés a Tárki Társadalomkutatási Intézet Életpálya-panelvizsgálatának az adatbázisát használja, amely a 2006-ban nyolcadik osztályos tanulók populációjából vett 10 022 fős mintát követte hat éven keresztül.² E diákokat az iskolai karrierjük minden évében, illetve utána még két évig – a munkaerőpiaci belépésük, illetve középfok utáni továbbtanulásuk éveiben is – megkérdezték. A válaszok tartalmazzák az utolsó tanév idején és a végzési utáni két évben tör-

¹ A vizsgált időszakban a tipikus magyar gimnázium és a szakközépiskola négy-négy éves általános képzést nyújtott, míg a szakiskola csupán két éves általános (alapozó) képzést adott a tanulóinak, a további tipikusan két évben pedig a választott szakmára készített fel. Ez a struktúra jelentősen változott a 2011. évi CLXXXVII. törvénnyel, amely értelmében a szakiskolai képzés három évre rövidült, és a tanulók már a kilencedik évfolyamtól kezdve kapnak szakmai felkészítést. 2016 szeptemberétől a korábbi szakiskolákat szakközépiskolákra, míg a korábbi szakközépiskolákat szakgimnáziumokra nevezték át. Jelen cikkben az adatfelvétel idején érvényes korábbi elnevezéseket használjuk.

² A minta a rosszabb képességű tanulókra felülreprezentált, amit a panelminta-vesztéssel együtt súlyozással korrigáltak, hogy a teljes populációra reprezentatív eredményt adjon.

ténő rendszeres munkavégzés havi szintű adatait, így gyakorlatilag folytonos képet kapunk a tanulók munkaerőpiaci integrációjáról. A panelvizsgálatban részt vevő összes tanulóra rendelkezésre állnak az országos kompetenciamérés 2006. évi nyolcadik osztályos szövegértés- és matematikateszt-pontszámai, és az iskolai pályafutásra és családi háttérre vonatkozó információk is. A vállalati, illetve iskolai képzési helyek elosztása közötti varianciát kihasználva, ez az alfejezet megkísérli megbecsülni a vállaltoknál töltött szakmai gyakorlat hatását a kezdeti munkaerőpiaci kimenetekre. Mivel a szakiskolákban jelentős számú olyan tanuló volt, akik az iskolában vagy az iskolai tanműhelyekben végezték el a szakmai gyakorlatukat, a hasonló tanulók összevetése lehetőséget teremt a vállalati szakmai gyakorlat (a tanonckodás) munkaerőpiaci hatásának elemzésére.

A vállalati képzési helyek elosztása a jelentkező tanulók között valószínűleg nem volt véletlenszerű: a vállalatok szelektálhattak a tanulók közt a jobb munkaerő reményében (vö. *Bertschy és szerzőtársai*, 2009). Az Életpálya-vizsgálat adatainak elemzése arra utal, hogy a tanoncképzésbe való jelentkezés csakúgyan nem volt random, de sokkal inkább a helyi munkaerőpiaci jellemzőkkel függött össze, semmint a tanulók egyéni jellemzőivel.³ Ebből adódóan a következőkben bemutatott becslések valószínűleg jó közelítést adnak a tanoncképzés munkaerőpiaci hatására.

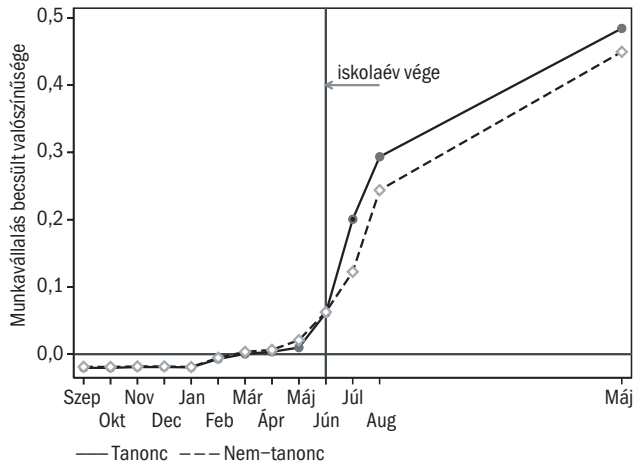
Tanoncképzés összefüggése a végzés után azonnali munkavállalással

Vizsgálódásunk során hiába alkalmaztunk számos valószínűségi modellt a tanoncképzés és a munkavállalás közötti összefüggés feltárására, statisztikailag szignifikáns különbség egyik esetben sem mutatkozott a tanonc és nem tanonc tanulók végzés után egy évvel történő munkavégzési valószínűségében. Noha volt egy minimális különbség a két csoportba tartozó tanulók között, a becslült hatásmagnyság mindössze 6 százalékos szintet ért el, és statisztikailag nem volt szignifikáns. Kizárólag a munkaerőpiacra belépő (foglalkoztatott vagy munkanélküli) tanulóakra vonatkozóan pedig nem csupán statisztikailag nem szignifikáns eredményt kaptunk, de a különbség közpolitikai szempontból is kevésbé volt jelentős (~3 százalék).

Ahogy az *3.2.1. ábrán* látható, a júniusi iskolavégzés utáni egy évvel a munkavállalás valószínűsége a tanoncok esetében körülbelül 6 százalékkal nagyobb, mint a nem tanoncok esetében, de ez a különbség szignifikánsan nem tér el nullától. Tisztán kivehető továbbá az is, hogy közvetlenül a tanév vége után mind a tanoncok, mind a nem tanoncok munkavállalási valószínűsége jelentősen megnő. Bár a tanoncok munkavállalási valószínűsége közvetlenül a végzés után kissé nagyobb, de ez a szignifikáns különbség nagyon gyorsan, egy hónappal a végzés után már eltűnik, a fennálló differencia pedig ezután is folyamatosan csökken.

3 Hasonló módon lehet megvizsgálni az egyéni szervezésben *versus* iskolai szervezésben szerzett képzési helyek közötti szelekciót is a tanoncok között. Az eredmények azt mutatják, hogy bár néhány egyéni jellemzőnek van gyengén szignifikáns hatása, de ez eltűnik, ha figyelembe vesszük a helyi munkaerőpiac hatását (megye × szakmacsoport fix hatások).

3.2.1. ábra: Szakiskolás tanulók várható munkavállalási valószínűsége, 2011–2012

A tanoncképzés megszerzésének formája és a vállalat mérete

A tanoncok és a nem tanoncok közötti különbségeket a képzés megszerzésének formája és a vállalat mérete szerint külön vizsgálva bepillantást nyerhetünk az összefüggések mögött rejlő mechanizmusokba is. A közepes és nagyvállalatoknál (50 fő felett) egyéni szervezésben szerzett gyakorlati helyeken végzett tanoncok közvetlenül a végzés után – júliusban és augusztusban – sokkal nagyobb valószínűséggel találnak rendszeres munkát, mint hasonló egyéni jellemzőjű társaik azonos megyén és szakmacsoporton belül. Ezt az erős és szignifikáns különbséget a nagyvállalatok esetében többféleképpen lehet magyarázni. Egyrészt elképzelhető, hogy a nagyvállalatok sokkal elkötelezettebbek a tanoncok képzése iránt, mint a kisvállalatok, hiszen rendszerint sokkal hosszabb távon gondolkoznak, és tudják, hogy termelékenységük nagymértékben függ a helyi munkaerő termelékenységi potenciáljától. Ennek, a vállalat méret szerinti eltérő képzési hatékonyságra vonatkozó feltevésnek ellentmond, hogy az iskolai szervezésben szerzett képzési helyek esetében nem láthatók ezek a különbségek. Sokkal valószínűbb, hogy adott iparágon belül nem a képzési szerkezetben, hanem csak a szelekciós mechanizmusban van eltérés. Kézenfekvő magyarázatnak tűnik, hogy a motiváltabb szakiskolás tanulók jelentkeztek inkább egyénileg a nagyvállalatokhoz,⁴ amely motiváció hatását a későbbi munkaerőpiaci kimeneteken is látjuk.

Összességében tehát az adatok inkább arra utalnak, hogy Magyarországon már nagyon rövid távon sem volt különbség a tanonc és a nem tanonc szakiskolás fiatalok munkaerőpiaci sikerességében.

⁴ Ezt támasztja alá az a megfigyelés is, hogy az egyénileg szerzett képzési helyeken végzett tanoncok közvetlenül a végzés után nagyobb valószínűséggel találnak állást, mint az iskolai szervezésű helyeken végzett tanoncok, függetlenül a vállalatmérettől.

Hivatkozások

- BERTSCHY, K.–CATTANEO, M. A.–WOLTER, S. C. (2009): [PISA and the Transition into the Labour Market](#). *Labour*, Vol. 23. 111–137. o.
- BREEN, R. (2005): Explaining Cross-National Variation in Youth Unemployment: Market and Institutional Factors. *European Sociological Review*, Vol. 21. No. 2. 125–134. o.
- HORN DÁNIEL (2014): A szakiskolai tanoncképzés rövidtávú munkaerőpiaci hatásai. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf. 9. sz. 975–999. o.
- MÜLLER, W.–SHAVIT, Y. (1998): The Institutional Embeddedness of the Stratification Process: A Comparative Study of Qualifications and Occupations in Thirteen Countries. Megjelent: *Shavit, Y.–Müller, W.* (szerk.): *From School to Work: A Comparative Study of Educational Qualifications and Occupational Destinations*. Clarendon Press, Oxford. 1–48. o.
- WOLTER, S. C.–RYAN, P. (2011): Apprenticeship. Megjelent: *Hanushek, E. A.–Machin, S.–Woessmann, L.* (szerk.): *Handbook of the Economics of Education*. Elsevier. 3. kötet, 521–576. o.